

תשובות הגר"ח

זרעים

פאה¹

ש. פאה פ"א מ"א. ותלמוד תורה כנגד כולם. בחורים לומדים משניות בעל פה כשהולכים בדרך לישיבה וכשחוזרים, ומרוב הרגל אומרים המשניות בע"פ מבלי להתבונן בכוונת דברי המשנה והמחשבות במקומות אחרים, ונשאלתי מחד מינייהו האם מקיימים בזה מצות ת"ת והאם יש בזה המעלות של לימוד המשניות בעל פה.

ת. כן.²

¹תשובות נוספות למסכת פאה ע"י בספרנו תשובות הגר"ח ח"ב (מהדורת תשע"ג) תשובות תחקפ"ט - תחקפ"ב.

²לכאור' יש לשאול דבמגן אברהם או"ח סי' נ' ס"ק ב' מבואר דלימוד מבלי להבין מה שלומד אינו נקרא לימוד יעו"ש, וי"ל שכבר ביאר בדברי המג"א בעבודת הקודש להגחיד"א בס' מורה אצבע סי' ב' אות מ"ב וז"ל לפחות בקריאת המשנה ישתדל להבין פירוש התיבות אף שלא יבין פירוש הענין באמת שאם לא יבין אף התיבות יש מי שכתב (א.ה. כנראה הכוונה לדברי המג"א הנ"ל כמבואר במג"א שם יעו"ש) דאינו נחשב לימוד כלל עכ"ל, וכן ס"ל בדברי המג"א כהגחיד"א ז"ל הנ"ל בחסד לאלפים לבעל הפלא יועץ (דלהלן) שכתב כעין ל' הגחיד"א ז"ל הנ"ל (שם או"ח סי' נ' אות י'), יעו"ש. ועי"ל דמין שליט"א כתב כדעת המאמר מרדכי שהביאו בכף החיים וז"ל הכה"ח אחר שהביא דברי המשנ"ב שהביא את דברי המג"א הנ"ל, ועיין מאמר"ר אות א' והביא דבריו שלמי ציבור שם עכ"ל הכה"ח יעו"ש. וז"ל המאמר מרדכי, גם מה שמסיק בעיקר דינו דצריך להבין מה שהוא אומר אחר הס"ר [הסליחה רבה] נלפק"ד [נראה לפי קטנות דעת] דמדברי הש"ע והפוסקים לא משמע הכי דמאחר שכתבו שתקנו זה כדי שילמוד כל אדם בכל יום מקרא משנה וכו' א"כ הדבר פשוט דאין כל אדם בר הכי ללמוד הפי' ולהבין המשנה וברייטא דר"י גם המנהג פשוט שלא ללמוד הפירוש וצ"ע ומ"מ ראיתי כתוב בשם ספר יש נוחלין כדברי הר' מ"א ופשיטא דיש לחוש לדבריהם וכל אדם שהוא בר הכי יש לו לחזור על הפי' ולכוין בו עכ"ל המאמר מרדכי. וכמהאמר מרדכי כן מבואר בלשון הפלא יועץ (ערך לימוד) וז"ל ואפילו מי שלא חננו ה' דעת אין לו מקום פטור ליום הדין באמור קרית כל התהילים ושניתי ח"י פרקי משנה וכמה דפים מזוהר הקדוש ומה חובה עוד היכול אוכל להיות חוזר חוזר על התהילים וכדומה ולהיות יושב ולומד כל היום זה בלתי אפשרי אמרתי שגם זה הבל יפצה פיהם כו' עכ"ל יעו"ש. ועי' ע"ז י"ט א' דאמרי' שם, ואמר רבה לעולם ליגרס איניש כו' ואע"ג דלא ידע מאי קאמר כו' ופרש"י שם וז"ל דלא ידע מאי קאמר. שאין רבו יודע לפרש לו כלום עכ"ל ודו"ק.

ויש להביא מש"כ בס' יפה ללב (חלק ה' יו"ד סי' רמ"ו ס"ד אות א') וז"ל (בתוך דבריו), ובזה יצא י"ח ממ"ש הרב זכור לאברהם כו' משם הרב עין החיים ככו' דת"ח שהיה יכול לעסוק בעיון ולחדש מה שקבל מסיני ומניח העיון ולומד גירסא אין לך ביטול גדול מזה כו' ושוב כתב ומפי השמועה שמעתי שה"ה המקובל האלקי מהר"ר מאג"א יצ"ו הוא היה אומר שע"פ הסוד עיקר הלימוד היא הגירסא אף באין מבין ע"ש ועל כן טוב אשר תאחזו בזה וגם מזה אל תנח את ירך כו' עכ"ל ספר יפה ללב יעו"ש. והוא כעין סמן לדברי המאמר מרדכי הנ"ל.

שו"ר בס' ארחות רבינו ח"ה עמ' צ"ב הוספות לאו"ח אות י"ב וז"ל, סיפר הגר"ק שליט"א ששלח הגה"צ ר' אלי' דושניצר זצ"ל על ידו אל מרן החזו"א זצוק"ל לשאול אם לא התכוין ואמר בלי כונה אלו דברים וכו' שאומר לאחר ברכת התורה אם יצא ידי ברכת התורה, ופסק מרן שיצא. עכ"ל ספר ארחות רבינו.

ש. לפני כשבועיים הקשיתי אגמ' סנהדרין ס"ח א' דקתני דר"ע שחק, והסביר שראיתי שר"א עושה יין ואינו מחמיץ, שורה פשתן ואינו לוקה, חששתי שמא רבי עולמו בחייו וכו'. ויל"ע כיון דתנן רפ"א דפאה דתלמוד תורה כנגד כולם שפירותיהן בעוה"ז והקרבן קיימת לעוה"ב, א"כ כל מה שראה אצל ר"א הוא רק פירותיהן בעוה"ז, אבל הקרבן קיימת לעוה"ב ומה חשש ר"ע. וצ"ע. (מהגאון רבי משה מיטלמן שלט"א).

ת. תלוי מתי ואיך.

ש. בהנ"ל. לכאור' יל"ע פ"פ מה דמבואר בפיהמ"ש דפירותיהן בעוה"ז אין הכוונה שהקב"ה משלם גם בעוה"ז וגם בעוה"ב, אין כזה דבר, ולעולם כל מה שמשלם כאן יורד שם, אלא הכוונה פירותיהן של המעשים, כלומר כדרך שהוא מתנהג עם אנשים בגמ"ח, בהכנסת כלה, בהשכנת שלום וכו', כך בני אדם מתנהגין עמו, אבל אין כאן שום שכר מהשמים, וא"כ א"ש דר"ע מזכיר שהיין לא מחמיץ וכו' שזה אינו בכלל פירותיהן, דאין זו הנהגת האנשים עמו, ולכך חשש שיש בזה תשלום שכר.

ולפ"ז יל"ע דבתלמוד תורה ל"ש מש"כ בפיהמ"ש, ואמאי יש פירותיהן בעוה"ז. וי"ל דפיהמ"ש עצמו מסביר דת"ת כנגד כולם משום שהוא מביא את האדם לכל המדות הטובות הנ"ל. והוא לכאור' דלא כמש"כ מרן שליט"א בדרך אמונה משום דת"ת שכתוב כנגד כל המצוות כולל כנגד גמ"ח וכו', דלפיהמ"ש לא שייך לבאר כן, וא"כ תקשי הגמ' הנ"ל. (מהגאון הנ"ל).

ת. הא בהא תליא.

שביעית

ש. שביעית פ"א מ"א. עד אימתי חורשין בשדה האילן ערב שביעית כו'. כתב מרן שליט"א בדרך אמונה (פ"ג ס"ק א') דל' הרמב"ם משמע דכל עבודות הארץ אסור בתוספת שביעית ולא רק חרישה, ודעת ר"ת דרק חרישה אסור מה"ת אבל שאר עבודות אין אסור, ובצה"ל (ס"ק א') הביא מרן שליט"א את המנחת חינוך (מצוה שכ"ו) שנסתפק לדעת ר"ת שאין תוספת שביעית בזריעה מהו באופן שזורע סמוך לשביעית ומשתרש בשביעית האם הוא עובר בעשה דשביעית שדהו, עכ"ד מרן שליט"א שם. ולכאור' יש לשאול בכוונת המנחת חינוך, והיינו, דהא כיון שאין תוס' שביעית בזריעה א"כ על כרחך שמה"ת מותר לזרוע גם ביום האחרון של השנה השישית ואף שבודאי ישריש רק בשנה השביעית כבר, ומה יש להסתפק, דהא על כרחך נמצינו למדין שמותר לזרוע בשישית אף שישריש רק בשביעית, והוא מאחר שמותר לזרוע לכתחילה עד ר"ה של שביעית וכנ"ל.

ת. גוי זרע לו שלא מדעתו.³

³היינו דהמנ"ח נסתפק לדעת ר"ת דאין הלאו דלא תזרע בתוספת שביעית, אם אעפ"כ אסור לזרוע בתוספת שביעית מצד העשה של ושבחה הארץ, כי אע"פ שמעשה הזריעה נעשתה בהיתר כי זרע בשישית מ"מ כיון שמשריש בשביעית נמצא דשדהו אינה שובתת בשביעית, והנפק"מ היא בגוונא שגוי זרע לו בתוספת שביעית שלא מדעתו [כי אם זה מדעתו אסור כי הוא נעשה כמו שלוחין], דלפי צד

ש. שביעית פ"א מ"ב. אם ראויין לעשות כבר דבלה כו'. ולהלן מ"ג כתב הרע"ב וז"ל, ולמה שיערו בתאנה על שפירותיה גסין ועושה הרבה עכ"ל ולכאן כוונתו ז"ל כמ"ש בתפארת ישראל וז"ל ושיערו בתאנה לקולא מדפרותיה גסין ורבינן עכ"ל, אמנם מרן שליט"א כתב טעם אחר (דרך אמונה פ"ג ס"ק י"ח) וז"ל ומה ששיערו בתאנה לפי שפירותיה גסין והן עושין הרבה וקל לשער בהן עכ"ל (ולשון זה כ' מרן שליט"א גם בביאורו לירושלמי) והיינו דמה ששיערו חכמים לפי עצי התאנה, אי"ז משום שרצו חכמים להקל בדבר וכן"ל בפ"י הרע"ב והתפא"י, אלא משום שבאופן מציאותי יותר קל לשער לפי עצי תאנה מאשר לפי עצי פרי אחרים. ומקורו של מרן שליט"א הוא בירושלמי כמ"ש בצהה"ל, והכי אי' שם (פ"א ה"ג) ולמה אמרו תאנים ע"י שפירותיהן גסין והן עושות הרבה הרי אתרוג פירותיו גסין ואינו עושה הרבה הרי זיתין עושין הרבה ואין פירותיהן גסין ואלו עושות הרבה ופירותיהן גסין וביאר מרן שליט"א שם וז"ל ע"י שפירותיהן גסין. גדולין וקל לשער בהן עכ"ל. וקצת יש לשאול דמה לי שאתרוג אינו עושה הרבה והא כיון דפירותיו הן גסין א"כ נשער לפי האתרוגין, שהרי... פירותיהן גדולין וקל לשער בהן...⁴

ת. כך קבעו חז"ל.⁵

ש. בהנ"ל. קצת יש לשאול למה לא הובא במפרשים הנ"ל (הרע"ב והתפא"י ומרן שליט"א) ביאור נוסף לכך שמשערין בתאנה, והוא מ"ש בירושלמי שם (כנ"ל) אמר רבי חייא בר אדא כל אילניא עברין שנה פרא שנה והדא תאינתא עבדא כל שנה, והיינו שמשערין לפי התאנה משום שהתאנה נמצאת ומצויה בכל השנים ולעולם לא ימצא שנה שביעית שאין בה פירות התאנה ומשא"כ שאר אילני הפרי שיש שנים שאינם מצויים ולפעמים יוכל לצאת שנה שביעית שאין מצוי בו איזה פרי מסויים (כך מבואר מביאור מרן שליט"א בדברי הירושלמי אלו). ומה טעם לא הובא טעם זה ג"כ וכן"ל.

ת. הבאנו מהמפרשים.⁶

קמא דהמנ"ח זה מותר כי מצד לא תזרע ישראל לא זרע ומצד ושבתה הארץ ג"כ אין כאן, ולצד בתרא דהמנ"ח צריך לעקור מה שהגוי זרע בתוספת שביעית כי אם לא יעקור נמצא ששדהו אינה שובתת והרי הוא ישראל מצווה בושבתתה הארץ. ולהבהרת הדברים נעתיק כאן לשון המנ"ח (סוף מצוה שכ"ו) וז"ל, ויש לחקור אי נימא דאין איסור זריעה בתוספת שביעית, אפשר מותר לזרוע מן התורה עד ראש השנה אף שתשרש בשביעית, מ"מ הוי ליה כמו שבת ויום טוב דמותר לעשות מלאכה עד חשיכה אף שהמלאכה נעשית בשבת [כמו] פותקין מים וכו', כמו שכתבתי לעיל פרשת אמור [מצוה רצ"ח אות ט"ו]. או אפשר כיון דכבר כתבתי [לעיל אות א'] דמצוים אנחנו על שביתת קרקעות בשמיטה, וכהאי גוונא בשבת אסור לבית שמאי משום שביתת כלים כמבואר בשבת י"ח ע"א, הכא נמי אסורה השרשה בשמיטה מחמת שביתת קרקע. או אפשר דשביתת קרקעות דאסרה תורה היינו הא דמפורש בקרא, כגון זריעה וזמירה עוברים גם כן על שביתת קרקעות, אבל בשאר דברים אינו בכלל שביתת קרקעות דזריעה משמע זריעה דוקא ולא השרשה, אם כן לא קאי כלל העשה דשביתת קרקעות רק על זריעה וזמירה ולא על השרשה, ויש לפלפל הרבה בסוגיא דר"ה ואין כאן מקומו, עכ"ל המנ"ח שם.

⁴ כאן השאלה לפי מה שהבנו בשאלתנו שמרן שליט"א פירש פירוש אחר מהרע"ב והתפא"י, אבל אליבא דאמת מרן שליט"א כתב בתשובה הבאה [שנכתבה יחד עם תשובה דידן] 'הבאנו מהמפרשים' והיינו שהפירוש שכתב מרן שליט"א אינו פירוש אחר אלא הוא ממש פירוש הרע"ב והתפא"י, דמש"כ מרן שליט"א 'וקל' היינו 'וקולא'. ולפי"ז נראה שמרן שליט"א נתכוין כאן לבאר לפי פירוש המפרשים למה באמת לא קבעו חז"ל כל עץ ועץ לפי מה שהוא, שהרי רק בתאנה צריך כל בית סאה בשביל הפירות עצמם, ואילו בשאר העצים לא צריך את כל הבית סאה בשביל הפירות עצמם ונמצא חורש שלא לצורך הפירות עצמם.

⁵ ייכלו רבנן לקבוע כן, כיון דהוי דרבנן, אליבא דהרמב"ם בפ"ג משמיטה ה"א יעו"ש (ועי' בדרך אמונה שם ס"ק י"ב שהביא מרן שליט"א שם ראשונים דס"ל דההל"מ הוא גם עד עצרת ופסח יעו"ש). ובביאור הדבר שכך קבעו רבנן י"ל כי כל מה שגזרו רבנן הוא כדי שלא יטעו ויעשו גם בשביעית עבודות שלא לצורך הפירות עצמן, ויש לומר שכיון שאם רק ישמעו שפלוני חרש בית סאה לא יבואו לטעות שמתור לעשות שלא לצורך הפירות עצמם, כי יאמרו אולי זה היה תאנה, וכן יהיו אנשים שלא יודעים כמה הצורך האמיתי להפירות עצמם בכל עץ ועץ, לכן לא כל כך מהר יבואו לטעות, ולכן לא גזרו.

⁶ התבאר בהערה שעל שאלה קודמת יעו"ש.

ש. שביעית פ"א מ"ו. עשר נטיעות מפוזרות בתוך בית סאה חורשין כל בית סאה בשבילן עד ראש השנה. כתב מרן שליט"א בדרך אמונה (פ"ג ס"ק מ') בשם הר"ש והרא"ש (כמ"ש בצה"ל שם) הטעם, והוא, 'לפי שאין כוחם יפה כזקנות ואם לא יחרשו תחתיהן תמיד יתייבשו ויפסידו', והיינו דלכך חורשים כל ב"ס בשבילן עד ראש השנה ולא רק עד עצרת כ[ג'] אילנות. ולכאור' יש לשאול, דהנה גבי אילנות שאסרו לחרוש מעצרת ואילך טעם האיסור הוא משום שלאחר העצרת נתייבשה הקרקע לגמרי ואין עוד שום לחלוחית בקרקע וכיון שכן החרישה נראית לצורך שביעית כדלעיל מ"א⁷, והשתא, כיון שנת' שלאחר העצרת אין שום תועלת בחרישה לצורך פירות שישית וה"ז נראה כחורש לצורך שביעית, א"כ מה תועיל החרישה לנטיעות (מעצרת ועד ר"ה) והרי הקרקע נתייבשה לגמרי וגם בנטיעות נימא דה"ז לצורך שביעית.

ת. אנשים יאמרו.⁸

ש. בהנ"ל. האם י"ל הכי, דיש חילוק בין אילן לנטיעה, והיינו, דאילן יוכל שלא להפסד גם אם לא ישקוהו מעצרת ועד ר"ה (או עד גשמים של שביעית) ולכן אם חורש מבלי השקיה ה"ז נראה כחורש לצורך שביעית, אבל נטיעה ודאי תוכל להפסד אם לא ישקוה מעצרת ועד ר"ה (או כנ"ל) וזה ודאי מותר כ"ש ממה שמותר להשקות בשביעית עצמה כדי שלא יפסד ולכן כשחורש אצל הנטיעה אי"ז נ' לצורך שביעית כי הקרקע של הנטיעה אינה יבשה מאחר שהשקה שם וכנ"ל ולהכי התירו לחרוש עד ר"ה.

ת. ג"ז נכון.

ש. שביעית פ"ב מ"ג. רבי יהושע אומר כזרודה וכפסולה של חמישית כך של שישית. פ"י הרע"ב וז"ל, ת"ק לא שרי אלא עד ר"ה של שביעית, ור' יהושע סבר כשנת חמישית כן שישית מה חמישית נכנסת לשישית כך שישית נכנסת לשביעית, וכמו שמזרדין של חמישית בשישית כך מזרדין של שישית בשביעית כו' עכ"ל, והנה ה'ל' 'כך מזרדין של שישית בשביעית' ה"ז משמע דדוקא הענפים הלחים שגדלו בשישית מותר לזרדם (היינו לקוצצם כדפי' הרע"ב לעיל⁹) בשביעית, אבל ענפים לחים שגדלו בשביעית אסור לזרדם בשביעית, ולכאור' צ"ב מאי שנא, והיינו, דכמו שמותר לזרד את של שישית¹⁰ בשנה השביעית אע"פ שלמעשה זה עושה השבחה לאילן בשנה השביעית, ה"נ שיהי' מותר לזרד את של שביעית¹¹, ולכאור' צ"ב.

ת. פירות שביעית.¹²

⁷ כנראה דצ"ל: כלהלן פ"ב מ"א.

⁸ היינו, דמה שנתבאר לקמן פ"ב מ"א שכלתה הליחה אין הכוונה שכלתה לגמרי, אלא הכוונה שאנשים יאמרו שנתייבשה הקרקע 'לגמרי' ולכן אסרו לחרוש כבר מעצרת כי ה"ז מיחזי כמתקן לצורך שביעית כמ"ש הרע"ב שם.

⁹ בד"ה מזרדין וז"ל, מזרדין. הענפים הלחים, כשהם מרובין רגילים לקצצן ומניחין מקצת מהן וזהו זירור עכ"ל.

¹⁰ היינו את הענפים הלחים שגדלו בשישית.

¹¹ היינו את הענפים הלחים שגדלו בשביעית.

¹² היינו, כי יש שם פירות שביעית ואסור לקלקלן ולחלשן. הגרא"ש קניבסקי שליט"א. ועי' משנה ראשונה כאן, ולהלן פ"ד מ"י מאימתי אין קוצצין את האילן בשביעית כו', שם לכאור' נתבאר דהדין הוא גם כשאין בפועל פירות באילן יעו"ש.

ש. שביעית פ"ז מ"ג. שאין עושים סחורה בו' ולא בבכורות כו'. יל"ע האם איסור סחורה בבכור שנ' כאן ה"ז דוקא לישראל (או כהן אחר) שקנה¹³ מכהן בכור בעל מום משום שכך היא דרך סחורה שקונה ואח"כ מוכר, או"ד שה"ז גם לכהן והיינו שאע"פ שהכהן קיבלו ולא קנהו וא"כ אי"ז דרך סחורה אעפ"כ אסור לכהן למכור הבכור בעל מום כיון שסוף סוף נמצא שהכהן סוחר בו.

ת. פחמע"ד.¹⁴

ש. שביעית פ"ז מ"ד. לקח בכור למשתה בנו או לרגל ולא צריך לו מותר למכרו. לכאור' קצת יש לשאול אמאי נקט התנא לקח בכור למשתה בנו או לרגל, ולא קאמר בסתמא לקח בכור ע"מ לאכלו (או, לקח בכור לאכילה¹⁵), דהשתא ה"ז משמע דדוקא כשקנה למשתה בנו או לרגל מותר לו אח"כ למכרו אי לא צריך לו אבל אם קנה ע"מ לאכלו בסתמא ואח"כ לא צריך לו יהי' אסור לו למכרו, ומה סברא לחלק.

ואולי י"ל חילוק בדוקא אם קונה למשתה בנו או לרגל שכיח טפי שאח"כ רואה שלא צריך לבכור זה, כי המה סעודות מצוה¹⁶ שצריך להם הרבה בשר במיוחד ויתכן שקנה יותר מדאי, אבל כשקונה לאכלו בסתמא ואח"כ לא צריך לו יש לחוש שבאמת קנהו ע"מ למכרו ולכך אמרינן ליה שבכה"ג אסור לו למכרו.

אלא דלפי"ז נמצא חידוש דין, דהתנא נקט למשתה בנו או לרגל בדוקא, שדוקא בזה מותר למכרו אם לא צריך לו, אבל כשקנה לאכילה בסתמא אף שלא קונה למכרו מ"מ אסור למכרו מחשש שמא קנהו למכרו וכנ"ל.

אמנם מסברא אי"ז חידוש דין אמת.¹⁷ וצ"ב.

¹³ר"ל ואח"כ ימכור.

¹⁴ז"ל השו"ע (יו"ד סי' ש"ז ס"ג), צריך הכהן לשהותו ולגדלו לעולם עד שיפול בו מום ויכול למכרו אפילו לישראל אע"פ שהוא תמים והלוקח ינהוג בו קדושת בכור בד"א שהלוקח קונה אותו לצרכו אבל אסור לעשות בו סחורה דהיינו לקנותו כדי להרויח ואם קנאו לצרכו ולא נצטרך לו יכול לחזור למכרו עכ"ל בשו"ע, ובבית יוסף כתב (שם) וז"ל, ומ"ש בד"א שהלוקח קונה אותו לצרכו אבל אסור לעשות בו סחורה לקנותו כדי להרויח בו משנה בפ"ז דשביעית שאין עושין סחורה בפירות שביעית ולא בבכורות, עכ"ל יעו"ש.

¹⁵כדתנן גבי פירות שביעית לעיל מ"ג לקח לעצמו והותיר מותר למכרו יעו"ש.

¹⁶עי' בהן עשיר המובא בהערה לקמן.

¹⁷וכן הוא בלבוש (יו"ד סי' ש"ז ס"ג) דמ"ש משתה בנו או לרגל הוא לאו דדוקא דכתב וז"ל ואם קנאו לצרכו 'כגון' למשתה בנו או לרגל כו' יעו"ש.

ש. שביעית פ"ט מ"ט. מי שהיו לו פירות שביעית שנפלו לו בירושה או שניתנו לו במתנה רבי אליעזר אומר ינתנו לאוכליהן כו'. פירש הרע"ב, דר"א סובר כב"ש שאסור לאכול פירות שביעית בטובה ולכן אסור לו לאכול הפירות לבדו שלא יחזיק טובה למי שהורישם לו או למי שנתנם במתנה וצריך לאכול עם אחרים כדי שלא יאכל פירות שביעית בטובה, ע"כ. ולכאור' צ"ב כי מה שייך להחזיק טובה למי שהוריש לו, שהרי מי שהוריש לו כבר לא נמצא בעוה"ז. (וודאי שאין הכוונה שייטיב לו עם נשמתו, דזה אדרבה).

ת. יכול ליתנם במתנה לאחר.²⁰

ש. בהג"ל. האם ניתן ליישב כך, דהנה אמרי' בנדרים ל"ד ב' אמר רבא היתה לפניו ככר של הפקר ואמר ככר זה הקדש נטלה לאוכלה מעל לפי כולה להוריש לבניו מעל לפי טובת הנאה שבה, ופי' הר"ן וז"ל (בתוך דבריו), אבל מ"מ מעל לפי טובת הנאה לפי שמעכשיו יחזיקו לו בניו טובה כיון שהוא מחזר להורישם עכ"ל, ולפי"ז נימא גם פה דמיירי בפירות שביעית שאביו חזר אחריהם בחייו כדי להורישם לבנו, וכדי שלא יחזיק הבן טובה לאביו על כך בחיי אביו, לכן ינתנו לאוכליהן. והאם י"ל כך.

ת. א"צ לכך.

ש. שביעית. כתב מרן שליט"א בדרך אמונה בפ"ד מהל' שמיטה ויובל ס"ק קע"ח בשם מרן החזו"א זצ"ל, א. וא"א לזכות בפירות שביעית במחובר ואם יזכה יהא שוב הפקר²¹. ב. ואפילו אם

¹⁸ לכאור' צ"ב למה דווקא משתה בנו או רגל ה"ז אורחא דמילתא, והרי גם לקנות בשר לצורך שבת וכדו' ה"ז אורחא דמילתא, ובמה משתה בנו ורגל הם יותר אורחא דמילתא. ובפשוטו מש"כ מרן שליט"א אורחא דמילתא קתני קאי על הא דקתני במשנה 'ולא צריך לו' והיינו בדמשתה בנו או ברגל הוא אורחא דמילתא שנשאר הרבה בשר שהולך למכרו כי לסעודות אלו רגילין לקנות הרבה בשר, ולכן נקט התנא בדווקא 'למשתה בנו או לרגל' שרגילין לקנות לסעודות אלו הרבה בשר, דאילו מסעודות שבת [וכדו'] אין זה אורחא שנשאר כמות בשר שהולך ומוכרו כי לא קונה הרבה כי אם כדי צורך השבת [וכמו שנבאר כן בפנים השאלה].

ומה דגבי פירות שביעית תנן 'לקח לעצמו והותיר מותר למכרו', דחזינן שמוכר אע"פ שקנה 'לעצמו' ולא מוכר דווקא כשקנה 'למשתה בנו', היינו כי גבי פירות שביעית זה הוא האורחא דמילתא, שקונה לעצמו, דאין קונה פירות שביעית למשתה בנו כמו בשר שקונה למשתה בנו אלא שקונה פירות לעצמו כהאורחא דמילתא. וגם דפירות האורחא הוא שקונה הרבה פירות כי זה יותר נשמר, ולכן שייך גבי פירות ש'לקח לעצמו והותיר'.

ולביאור זה בדברי מרן שליט"א, יהיה נמצא דמש"כ מרן שליט"א דאורחא דמילתא קתני ה"ז קאי על הא דתנן 'ולא צריך לו', (ולא על הא דתנן 'לקח בכור'), אמנם יש להוסיף דלהא דכתב הרע"ב (לעיל מ"ג) דכל מה שאסרו רבנן לסחור בבכורות היינו דווקא בבכור חי אבל בבכור שחוט לא אסרו רבנן, כי בבכור חי יש חשש שמא ישהה את הבכור אצלו ויבוא בו לידי תקלה, ואילו בבכור שחוט אין חשש זה מאחר שהוא כבר שחוט יעו"ש, אפשר לומר דהאורחא דמילתא הוא קאי גם על הא דתנן 'לקח בכור', והיינו דכיון שכל האיסור סחורה בבכורות הוא דוקא בבכור חי אם כן מה דתנן לקח בכור למשתה בנו או לרגל ולא צריך לו מדובר דווקא בלקח בכור חי כי בכור שחוט לא צריך להיתר זה של לקח בכור למשתה בנו וכו', וכיון שלקח בכור חי האורחא דמילתא הוא שלקחו למשתה בנו או לרגל, וכי דווקא למשתה בנו או לרגל שצריך שם הרבה בשר אורחא הוא שקונה בכור שלם, ומשא"כ לסתם סעודה ואפי' לסעודות השבת אינו קונה כי אם בשר שחוט לפי כמה שהוא צריך, נמצא שה'אורחא דמילתא קתני' שכתב מרן שליט"א קאי נמי על 'לקח בכור'.

עוד יש להוסיף ע"פ מש"כ הגר"א בשנות אליהו דמ"ש התנא גבי בכור 'ולא צריך לו' [ואילו לגבי פירות שביעית נקט התנא הלשון 'והותיר'], ר"ל [לגבי בכור], דאף דלא איצטריך בזה כלל אעפ"כ מותר למכרו עכ"ל יעו"ש, וכיון דהתנא מיירי על אופן דלא צריך לו כלל לכן נקט למשתה בנו או לרגל כי רק באופנים אלו אורחא דמילתא הוא שלא יצטרך לזה כלל כי קונה כמה בהמות, אבל לסתם סעודה אין קונים יותר מבהמה אחת והאורחא דמילתא הוא רק שהותיר ולא שאין צריך לזה כלל.

¹⁹ עי' בס' משנת יוסף שהביא מס' הון עשיר שהאריך בטעם הדבר דנקט התנא למשתה בנו או לרגל, ובתוך דבריו כתב שם 'וקמ"ל דלא נכון למוכר למכור כו' אלא לדבר מצוה' יעו"ש.

²⁰ המוריש יכול לתת מתנה ולא עשה כן, ועי' יש לו הכרת הטוב. הגר"א ש"ס קניבסקי שליט"א.

²¹ כאן מרן שליט"א מיירי לענין פירות שעדיין אינם ראויים לאכילה. [וכמוכת חת"כ מדבריו דלהלן].

הפירות כבר ראויין לאכילה ורשאי לתלשן ולאכלן אפשר שאסור לזכות בהן במחובר כדי לתלשן ולאכלן. ובציון ההלכה כתב מרן שליט"א שם סי' י' ס"ק ה' וסי' י"ג סקט"ז ע"ש, ע"כ.

וצ"ע²² שהרי בסי' י' ס"ק ה' [הנ"ל] לא כתב כמו אות ב' הנ"ל, שכתב שם וז"ל, ואפשר שכל שהפירות כבר ראויין לאכילה וראוי לתולשן רשאי לזכות בהן במחובר²³ עכ"ל שם, ואולי כוונת מרן שליט"א, שהחזו"א כתב רק 'ואפשר' וא"כ ואפשר להיפך שא"א לזכות. או"ד כוונת מרן שליט"א שבסי' י"ג ס"ק ט"ז [הנ"ל] החזו"א חזר בו, שכתב שם וז"ל, וע"כ מוכח דשיעור שראוי ליטול לאכלה רשאי לזכות במחובר עכ"ל החזו"א שם ומשמע שאין לזכות במחובר²⁴ ²⁵, אבל עדיין צ"ע שהרי החזו"א לא כתב שאין זכייה במחובר אלא כתב שיש לזוכה שיעור זכייה קטן מכל זוכה שרק שיעור זכיה לאכלה, אבל ודאי יש חלות קנין במחובר אם יכוין לזכות רק לשיעור זכיה כשל אכילה²⁶. ושמא כוונת מרן שליט"א במה שכתב בצה"ל ע"ש, למה שכתבנו, שהמעיין רואה שיש חלות במחובר²⁷, אמנם בדרך אמונה לא נראה כן²⁸. (מאברך אחד).

ת. כך נהג מרן וצ"ל.²⁹

ש. בהנ"ל. הוספה לשאלה קודמת³⁰: [אמנם בדרך אמונה לא נראה כן] אלא שחסר בחלות³¹. ואמנם אחר העיון בדברי מרן שליט"א מתבאר שכתוב רק שאפשר שאסור לזכות במחובר, אבל לא שאין חלות, דהא כתב החזו"א להדיא שיש חלות כשהפירות ראויין לאכילה. ומיהו³² עדיין צ"ע דבלשון החזו"א מבואר שהאיסור זכיה במחובר קאי רק על יותר מהשיעור שרשאי ליטול לאכלה אבל בפחות מכאן אין איסור, ובדרך אמונה כתוב לשון 'ואפשר שאסור לזכות בהן

²² הנה בשו"ת זה הארכנו לבאר הרבה את כוונת השואל בדבריו, היות שאפשר היה לקצר יותר בנוסח השאלה השאלה [כפי שלאחר זמן סבר השואל בעצמו], והיות שעל לשון מכתב זה השיב מרן שליט"א את התשובות, לכן הוצרכנו להאריך ולבאר את הנוסח הנוכחי כדי שיוכח היטב הדברים על נכון.

²³ המשך לשון החזו"א כאן הוא: כדי לתלשן ולאכלן ואינו חייב לנהוג בהן הפקר כו'. [ועי' להלן מה שנתבאר עפ"י].

²⁴ היינו מה שמעבר לשיעור שראוי ליטול לאכלה, זה כבר א"א לזכות במחובר אע"פ שכבר ראוי לאכילה.

²⁵ בזה רוצה השואל לבאר דלעולם מש"כ החזו"א בסי' י' דאפשר שרשאי הכוונה היא לומר שבאמת רשאי נולא שזה ספק שאפשר שמותר ואפשר שאסור], ומש"כ מרן שליט"א 'אפשר' דאסור, הוא משום דברי החזו"א בסי' י"ג ששם החזו"א חזר בו מההיתר שכתב בסי' י'.

ואליבא דאמת לכאור' כ"ז [היינו מש"כ שהחזו"א 'חזר' בו] אינו נכון, והיינו, [כי אין פה שום חזרה מדבריו ובשניהם כתב אותו הדבר] כי גם בסי' י' החזו"א כתב לתלשן ולאכלן, דהיינו שהתיר רק על כמות של שיעור אכילה [וכשאינו דרך סחורה יעו"ש], וזה הרי מה שכתב גם בסי' י"ג ואין כאן שום סתירה בחזו"א. ולכאור' זהו כוונת התשובה 'כך נהג מרן וצ"ל' ור"ל דאף שהחזו"א לא כתב בסי' י' היתירות 'שיעור שראוי לאכלה' כמו שהוא כתב כן בהדיא בסי' י"ג, ה"ז משום שכך נהג החזו"א לכתוב [כמ"ש מרן שליט"א בהקדמה לספרו שונה הלכות שמרן החזו"א לא כתב בדרך שיוציאו מדבריו הלכות מבלי שיעיינו קודם בכל מה שכתב בענין, יעו"ש, וראה להלן העתקת [חלק מ] לשון ההקדמה] ולא משום שהחזו"א שבסי' י' נתכוין אחרת ממש"כ בסי' י"ג.

²⁶ היינו דגם אם נימא שבאמת החזו"א חזר בו וסובר שאסור לזכות במחובר, מ"מ עדיין ק' על מש"כ מרן שליט"א 'ואפשר שאסור' כי החזו"א דיבר על אופן כשבא לזכות במחובר כמות של יותר משיעור אכילה ורק זה אסור אבל כמות של שיעור אכילה [וכשאינו דרך סחורה] היתר, ואילו בדר"א כתב שאפשר שאסור ומשמע שמדבר גם על כמות של שיעור אכילה.

ומש"כ השואל בפנים השאלה, אבל ודאי יש 'חלות' קנין במחובר, אי"ז מדויק, והי' צ"ל שיש גם חלות קנין וגם היתר לזכות, וכמו שבאמת הבין השואל את"כ וכדלהלן.

²⁷ והיינו דמש"כ בדר"א 'ואפשר דאסור' אין הכוונה 'אפשר שכן ואפשר שלא' אלא הכוונה היא דבאמת אסור אבל לא בכל גווני, דע"ש.

שיעור אכילה ובאופן שאינו דרך סחורה [יעו"ש] כן מותר לזכות.

²⁸ המשך הדברים נמצא בשאלה הבאה יעו"ש.

²⁹ כמ"ש מרן שליט"א בהקדמה לשונה הלכות וז"ל, ובפרט בהעתיקות דברי החזו"א שידוע שספריו צריכין עיון גדול ומתון וגם במרבית המקומות אין כותב בדיו העולה להלכה רק צריך להוציאו מתמצית דבריו ולפעמים מסיק כך ובהמשך הענין משתנה הדין או שכותב לפי שיטה אחת וגם לשונו קצר מאד כידוע כ"ז לרגיל בספריו כו' עכ"ל מרן שליט"א [הנוגע לענייננו] בהקדמתו לספרו שונה הלכות.

³⁰ הוספה זו צירפנו בדף נוסף לדף בה היתה השאלה הקודמת ומרן שליט"א ראה ב' הדפין יחד, אלא שקודם השיב על הדף הראשון בו הי' השאלה הראשונה ואח"כ השיב על הדף השני בו הי' ההוספה.

³¹ כאן הבין השואל דמש"כ בדר"א 'ואפשר שאסור' ולא חילק בין שיעור של ראוי לאכלה לבין שיעור של יותר מכדי לאכלה, משמע שאין חלות קנין במחובר. [וממילא הדרא ק' לדוכתא שגבי שיעור אכילה [וכשאינו דרך סחורה] בחזו"א כ' שמותר ובדר"א משמע שאסור, כי לא חילק בדבריו וכו']. אמנם אי"ז נכון וכפי שתיכף התחרט מדבריו אלו וכדלהלן.

³² כאן חזר השואל על השאלה שכבר שאל למעלה, כדי לשאול מה ששאל בסוף דבריו אם צריך לגרוס בלשון הדר"א גירסא אחרת יעו"ש.

במחובר' וכו' ולא חילק בדרך אמונה בין הרבה לקצת דמשמע אפי' קצת וזה דלא כהחזו"א, וכיון שכן האם צ"ל בדרך אמונה 'אפשר שאסור לזכות במחובר יותר ממה שראוי ליטול לאכלה' (מהנ"ל).

ת. כתבנו מה ששמענו בס"ד.³³

ש. שביעית. נשאלתי מחכ"א שיש לו בחצירו אילנות פרי, והנה יש לו עץ פרי שהוא ערלה, ודרכו כשיש עץ ערלה לקטוף הפירות בעודם בוסר משום ולפני עור כדי שלא יבואו לאכול הפירות בטעות ח"ו, והסתפק, האם מותר לו לנהוג כן גם עתה בשנת השביעית, כי סוף סוף קטיפת הפירות משביחים האילן.

ת. לא.³⁴

תרומות

ש. בדרך אמונה פ"ח מתרומות סק"ז כתב מרן שליט"א בשם הרא"ש³⁵ דבת כהן לישראל מעוברת³⁷ שאכלה תרומה אינה לוקה, ועיינתי ברא"ש שם ולו"ד מרן שליט"א היה נראה פירוש דבריו דאי הוה מפיק מעיין עלה לא היתה לוקה, אבל השתא דמפיק מכנעוריה ודאי לוקה³⁸. (מחכ"א).

ת. איך לוקה ואינה מפורש.³⁹

ש. בהנ"ל. תשובת מרן שליט"א צריכה לי תלמוד אמאי אינו מפורש, שהרי הקשה הרא"ש (כקושיית התוס') אמאי צריך קרא כנעוריה למעוברת תיפוק ליה מקרא דאין לה, ותירץ דמקרא דאין לה לא הוה שמעינן אלא חיוב המתנה ולא היתה לוקה, ומשום"ה איצטריך קרא דכנעוריה לומר דלוקה. (מהחכ"א הנ"ל).

³³שמענו' היינו סברנו (כמ"ש בגמ' לא שמיע לי כלומר לא סבירא לי), וכוונת מרן שליט"א, שבאמת הנוסח בדר"א אינו טעות כלל, וסמך מרן שליט"א על מש"כ בציון ההלכה תיבת 'ע"ש' וכמו שרצה השואל לומר בתוך דבריו, וכפי שנתבאר בהערה שם.
³⁴והטעם הוא משום שיש לו ליתן פיתקא ע"ג העץ שהוא עץ ערלה ועי"ז לא יכשלו בנטילת פירות מעץ הערלה, וכדנתן במעשר שני פ"ה מ"א כרם רבעי מצינן אותו בקווצות אדמה ושל ערלה בחרסית כו' וממחה ושופך אמר רבן שמעון בן גמליאל במה דברים אמורים בשביעית כו'. ופירש הרע"ב וז"ל, בשביעית. שהכל הפקר ונוטלים בהתירה, אבל בשאר שני שבוע שבאים לגזול, הלעיטהו לרשע וימות ויקחום לאכול באיסור עכ"ל. וז"ל הרמב"ם בפיהמ"ש, ואומר רשב"ג שאינו צריך לבני אדם לציין ולרשום כרם רבעי ושל ערלה שלא יאכלו מהם בני אדם אלא בשנת השמיטה שהוא הפקר ויד כל אדם שוה בגנות ובכרמים, אבל שלא בשנת השמיטה אין צריך לרשום לפי שאין רשות בני אדם לשלוח ידם ולאכול מה שאינו שלהם, ואם עבר אדם ואכל הרי זה גזול ואין לנו לעשות תקנה לגזולן שלא יבאו לידי מכשול לפי שצוין הגזלות יותר גדול וכל זה דבר אמת, עכ"ל.

³⁵תשובות נוספות לתרומות' עי' בספרנו תשובות הגר"ח ח"ב (מהדורת תשע"ג) תשובות תת"ר - תתר"ה.

³⁶נדה מ"ד א' ד"ה כנעוריה.

³⁷ואינה נשואה לו והיינו או שזינתה או שהיא גרושה.

³⁸הכי כתיב (אמור כ"ב י"ג) ובת כהן כי תהיה אלמנה וגרושה וזרע אין לה ושבה אל בית אביה כנעוריה מלחם אביה תאכל וכל זר לא יאכל בו.

³⁹היינו אין זה מפורש בלאו דוכל זר לא יאכל קדש, [אלא הוא לאו שבכללות], עי' להלן.

ש. בהנ"ל. כתב מרן שליט"א בדרך אמונה פ"ח מתרומות ס"ק ז' בשם הרא"ש דבת ישראל המעוברת מכהן שאכלה תרומה לוקה (לפי התיקון שבסוף הספר בהוצאה שניה), ולכא' צ"ב שהרי הרא"ש מיירי בבת כהן מעוברת מישראל.
ת. היינו הך.

ש. בהנ"ל. חכ"א העיר למה כתב מרן שליט"א דבריו הנ"ל עמ"ש הרמב"ם בת ישראל המעוברת מכהן, דלכא' הי' ליכתוב זה עמ"ש הרמב"ם שם ובת כהן המעוברת מישראל כו' מאחר שהרא"ש מיירי על אופן זה. (והנני חשבתי אולי מרן שליט"א כתב כך בדווקא ללמד דהוא היינו הך, וכפי שהשיב מרן שליט"א לעיל).
ת. נכון.

⁴⁰ הנה בכדי לבאר כוונת מרן שליט"א בתשובה, יש לנו להקדים דברי מרן שליט"א במש"כ בס' דרך אמונה פ"ו מהלכות תרומות ה"ח בביה"ל ד"ה אם, וזהו תוכן הדברים שם, כתב המנ"ח דבת כהן המעוברת לישראל האסורה בתרומה, אם אכלה התרומה אינה לוקה, משום שהוא רק לאו הבא מכלל עשה עשה שאין לוקין על זה, והק' מרן שליט"א למה כתב המנ"ח שאינה לוקה, והרי יש לומר דאחר שגילתה תורה שהיא אסורה בתרומה מדכתיב כנעוריה [וזהו לאו הבא מכלל עשה עשה שאין לוקין בזה], תהיה נכללת בלאו דוכל זר לא יאכל קדש וא"כ ממילא תלקה, וכמו שכתב כן הרמב"ן ביבמות ס"ח ב' לענין בת כהן שנבעלה לגוי או לעבד דבתר דגלי לן קרא הרי הן בכלל הלאו דוכל זר לא יאכל קדש ולוקין. עד כאן מדברי מרן שליט"א, ויעו"ש עור, ולכאורה כאן דברי רבינו שליט"א הם לפי הראשונים שלא סוברים כהרמב"ן ז"ל ואלא סוברים שגוי ועבד הבא על בת כהן אם אכלה בתרומה אינה לוקה, יעויין בציון ההלכה ס"ק קע"ב, והיינו דלא סבירא להו דהדר הוה לה בכלל הלאו דוכל זר לא יאכל קדש, ובא מרן שליט"א כאן לבאר מה הוא באמת הטעם לזה, וקאמר שלא גרע מלאו שבכללות, ורוצה לומר, דאין הכי נמי יש לומר כדברי הרמב"ן שבת כהן שנבעלה לגוי וכן שנתעברה מישראל אחרי שהתורה גילתה שאינם אוכלות בתרומה יש לנו לומר שהם נכללים בוכל זר לא יאכל קדש אבל ללקות לא ילקו כי לא גרע מלאו שבכללות כי הם רק כלולים בלאו אבל לא עליהם נכתב הלאו בפרטות. ולפי"ז כוונת מרן שליט"א בתשובתו כאן דמש"כ בתוס' הרא"ש הלשון 'ללקות' וכו', בהכרח אין כוונת התוס' הרא"ש לומר שבפועל יש לה מלקות, אלא כוונתו היא שהוא לא גמור אלא שהוא לאו שבכללות שאין לוקין עליו, והיינו דצריך לדחוק ולומר דמש"כ הרא"ש 'הוה אמרינן כו' אבל לא מיפסלא מתרומה ללקות עליה כמו זר' פ"י שהפסול הוא וודאי כמו זר שהוא פסול מלאכול בתרומה בפסול וודאי ולא רק שצריכה להמתין מספק ואח"כ יתברר למפרע אם הי' מותרת או אסורה בתרומה, ור"ל שהוא אמינא שאין זה לאו גמור כמו זר שהוא בלאו גמור עד כדי שמשום שזה לאו גמור הוא לוקה, ואין ר"ל שבת כהן המעוברת מישראל גם בה הוה אמינא שלא תלקה וקמ"ל שלוקה, דעיקר כוונתו הוא לומר, שאילו מ'עייין עליה' היינו רק למידים שצריכה להמתין ואם תפיל יתברר למפרע שהיה לה מותר לאכול בתרומה, אבל לאחר הפסוק 'כנעוריה' אמרינן שכיון שמעוברת היא ואינה כנעוריה, אף אם אחר כך יתגלה שהעובר לא היה בר קיימא, מ"מ היא כבר לא כנעוריה וממילא באופן ודאי כל זמן שהיא מעוברת אסור לה לאכול בתרומה, אבל היא לא לוקה, וכלשון התוס' שם ד"ה כנעוריה, דכתבו וז"ל וה"נ לא 'מיפסלא' מן התרומה בהכי עכ"ל יעו"ש [ולא כתבו שהיא 'לוקה']. ולהסבר זה בדברי הרא"ש לכא' י"ל דהנפק"מ, בין אם היינו למידין רק מעיין עליה ובין עתה דלמידין מכנעוריה, הוא, דעתה דלמידין מכנעוריה דהוי לאו הרי היא במיתה בידי שמים ככל שאר זר האוכל תרומה, ורק לענין מלקות אינה לוקה כי הוא לאו שבכללות וכו'.

⁴¹ שו"ר דמרן שליט"א הדר ביה בתיקונים להוצאה שניה של הספר דרך אמונה כאן וכתב דאכן היא באמת לוקה יעו"ש. והדפסנו התשובות כאן להסביר כוונת מרן שליט"א במהדורא ראשונה. ע"י שאלה הבאה. אמנם זה צ"ב למש"כ בדרך אמונה לעיל פ"ו בשם המנ"ח דאינה לוקה.

ש. בהנ"ל. בפ"ח מתרומות ס"ק ד' כתב מרן שליט"א דבת כהן המעוברת מישראל שאסורה בתרומה, אם אכלה אינה לוקה, ובצהה"ל כתב מרן שליט"א: תוס' הרא"ש נדה מ"ד ב'.

ובתיקונים שבסוף הספר כתב מרן שליט"א דצ"ל: אם אכלה לוקה.

אמנם מאידך לעיל מיניה פ"ו ס"ק פ"ב כתב מרן שליט"א בשם המנחת חינוך דבה"ג הנ"ל ואף יותר מזה והיינו לא רק כשהיא מעוברת אלא אפילו בגוונא שכבר יש לה בן מהישראל אם אכלה אינה לוקה רק עוברת בעשה [ובביאור ההלכה מרן שליט"א דן שם לחלוק על זה, ולמעשה נשאר שם בצ"ע].

והשתא צ"ב, דכאן בפ"ח מרן שליט"א סתם בשם הרא"ש דהיא לוקה, ואילו לעיל בפ"ו מרן שליט"א סתם בשם המנ"ח דאינה לוקה. [וגם לא צויין בפ"ח לעיין במה שנכתב לעיל פ"ו]. וצ"ב.

ת. מספק אינה לוקה.

ש. בהנ"ל. האם כוונת מרן שליט"א דסתם מרן שליט"א בשם המנ"ח מבלי להזכיר שם ד' הרא"ש מפני שזה ספק.

ת. נכון.

ערלה

ש. ערלה פ"א מ"ב. והנכרי שנטע כו' חייב בערלה. פירש הרע"ב וז"ל, והנכרי שנטע. בשדה של ישראל עכ"ל, משמע שנכרי שנטע בשדה של נכרי פטור מערלה, ולכאז' צ"ב דאילו לעיל מיניה (כאן במשנה) תנן נטעו אע"פ שלא כבשו חייב ופירש הרע"ב דגם נכרי שנטע חייב, והרי לנו דנכרי שנטע בשדה של נכרי חייב בערלה, כי אף שנכנסו לארץ מ"מ עדיין לא כבשו והוי שדה של נכרי ותנן דחייב בערלה, וצ"ב.

ת. לשנן.

ביכורים

ש. ביכורים. הנה' בביכורים פ"ג (ממשנה ב' ואילך) מבואר דהבאת הביכורים היתה כהמשך לעליה לירושלים, ובפשוטו הי' לומר דכל זה נעשה אחר יו"ט דעצרת, שהרי תנן בביכורים פ"א

מ"ג אין מביאין ביכורים קודם לעצרת (והיינו קודם לשתי הלחם כמ"ש הרע"ב וכדתנן הכי במנחות ס"ח ב'), אמנם בסנהדרין י"א ב' אמרי' ת"ר על שלשה דברים מעברין את השנה כו' ועל פירות האילן כו' ופרש"י וז"ל ועל פירות האילן. אם מתאחר בישולם יותר מזמן העצרת מעברין שעצרת זמן הבאת ביכורים דכתיב וביום הביכורים ואם לא יביאם בבואו לרגל צריך לטרוח ולעלות פעם אחרת' עכ"ל ומלשון רש"י מבואר שזמן הבאת הביכורים הי' כשעלו לרגל ליו"ט דעצרת, וקשיא שהרי עדיין לא הגיע זמן הבאת הביכורים. וצ"ב. ואין ליישב דלעולם כשעלו לרגל הביאו עמהם הביכורים ומיהו הקרבתם הי' רק אחר (זמן) הקרבת שתי הלחם, והיינו משום דבמשנה ביכורים (פ"ג, ממשנה ב' ואילך) הנ"ל מבואר דהבאת הביכורים הי' כהמשך לעליה לירושלים והיינו שלא הי' הפסק זמן בין העליה לירושלים לבין הבאת הביכורים לתוך ביהמ"ק. וצ"ב.^{42 43}

ת. ההבאה לשם זה.

ש. בהנ"ל. הנה מ"ש מרן שליט"א 'ההבאה לשם זה', בפשוטו הכוונה, דבאמת לא הביאו הביכורים לפני הקרבת שתי הלחם, ומה דתנן בביכורים היינו שהעלו הביכורים לירושלים לשם כך שיביאום לעזרה אחר הקרבת שתי הלחם. אמנם לכאור' עדיין צ"ב כי במשניות בביכורים משמע להדיא שמיד שהגיעו לירושלים בעיו"ט באו להביא הביכורים (והי' זה קודם הקרבת שתי הלחם שהי' ביו"ט עצמו) דתנן התם בביכורים (פ"ג מ"ב) כיצד מעלין את הביכורים כו', ולהלן מיניה (מ"ג) החליל מכה לפניהם עד שמגיעים קרוב לירושלים הגיעו קרוב לירושלים כו' יוצאים לקראתם כו', ולהלן מיניה (מ"ד) החליל מכה לפניהם עד שמגיעין להר הבית הגיעו להר הבית כו' נוטל הסל מעל כתפו ונכנס עד שמגיע לעזרה הגיע לעזרה כו', ולהלן מיניה (מ"ו) עודהו הסל על כתפו קורא מהגדתי היום לה"א כו' ומניחו בצד המזבח והשתחוה ויצא, ע"כ, ולכאור' מבואר בהדיא שלא היה הפסק זמן בין העליה לירושלים לבין הבאת הביכורים לתוך בית המקדש. ולכאור' צ"ב כנ"ל.

ת. כל הדרך.

ש. בהנ"ל. האם ניתן ליישב כך, דהנה תנן בביכורים (פ"ג מ"ג) הקרובים מביאים התאנים והענבים והרחוקים מביאים גרוגרות וצמוקים כו', והנה לכאור' כיון שעומדים בעצרת היאך כבר יש להם לרחוקים גרוגרות וצמוקים (ולא מסתבר דזה של שנה קודמת, כי א"כ לא הביאו ביכורים בשנה הקודמת, אתמהא) אלא על כרחך דמה דתנן בכל פרק ג' בביכורים וכו"ל הי' זה מאוחר יותר מזמן העצרת ועל זמן זה איתא שהתאספו כל העיירות שבמעמד כדלעיל שם פ"ג מ"ב⁴⁴,

⁴² מידדי הרה"ג ר' יצחק קליין שליט"א.

⁴³ שוב חשבנו לומר דעל כרחך לא היה זה ברציפות, שהרי קודם שנכנסו לעזרה כל אחד ואחד היה צריך לטבול במקוה כדתנן יומא ל' א' יעו"ש, ועל כרחך שהיה הפסק בין מתי שהם הגיעו לירושלים לבין מתי שהם נכנסו לעזרה. (ובפרט לרבי יהודה שם שטבלו כדי שיזכור טומאה ישנה שבידו' יעו"ש נחא מה שלא נכנסו לעזרה ביום שהגיעו לירושלים רק נכנסו ביום שלאחר מכן, [מפני שלא היו יכולים להביא הביכורים ביום שהגיעו לירושלים כי עדיין לא הוקרב שתי הלחם ורק ביום שלאחר מכן אחר שהוקרב שתי הלחם היו יכולים להביא הביכורים לעזרה וכו"ל], כי מי שנזכר שיש עליו טומאה ישנה וטבל הוצרך להמתין יום אחד עד הערב שמש, ולכן ביום שהגיעו לירושלים בערב יו"ט של שבועות מיד טבלו והיה להם הערב שמש, וביום שלמחרת ביו"ט עצמו אחר הקרבת שתי הלחם היו יכולים ליכנס לעזרה בטהרה ולהביא הביכורים. ומה שנמצא כמו שהתחשבו באלו שהיה להם טומאה ישנה כדי כך שכולם [גם אלו שלא היה להם טומאה ישנה] הביאו הביכורים רק למחרת, הוא כדי שלא יהיה ניכר מי הם אלו שהיה עליהם טומאה ישנה ויתביישו שלא יכולים להביא עם כולם יחד את הביכורים, וכמו שמצינו כן בעורכי המלחמה שחוזרים ע"י סוטה יעו"ש).

⁴⁴ ועי' מגילה כ"ו א' בהגהות הב"ח אות ג' ההגה"ה שבלשון רש"י שם שהיה זה פעם אחת בשנה יעו"ש.

ואילו מה שכתב רש"י בסנהדרין י"א ב' הנ"ל ה"ז לענין כל היחידים שבאים עם הביכורים מבלי התאספות והיינו שלא ברוב עם (כי ודאי לא לכל א' וא' תמיד מסתדר לו לצאת ממקומו עם אנשי המעמד) והיינו דעל היחיד שמביא ביכורים כשעולה לרגל אמרו בסנהדרין שמעברין את השנה כדי שלא יצטרך לטרוח ולבוא שוב, ולעולם זה היחיד אף שהעלה עמו הביכורים לירושלים כשעלה לרגל מ"מ ודאי לא הביא זה לעזרה מיד שהגיע לירושלים אלא הביא זה לעזרה רק אחרי יו"ט דעצרת (אחר הקרבת שתי הלחם ואחר יו"ט כי אסור [לכהן] לקבל מתנה ביו"ט) ומה דתנן בביכורים פ"ג כל סדר הבאת הביכורים ה"ז נאמר לענין רבים שבאו יחד ולא הי' זה בעיו"ט דעצרת כי אז ודאי לא היו עדיין גרוגרות וכן צימוקים וכו"ל.

והיינו דיש חילוק בין רבים ליחיד, דלרבים הי' סדר הבאה לביכורים כמבואר בפ"ג דביכורים ולא עלו לזה בעיו"ט דעצרת (ואולי בעיו"ט דחג הסוכות שכבר היו גרוגרות וצימוקים, אבל לא מסתבר כי למה ימתינו כ"כ ולא עוד אלא שזריזין מקדימין למצות ואם המתינו עד החג עשו ההיפך הגמור של זריזין כו' בכך שהמתינו עד הרגע האחרון) וליחיד לא הי' סדר הבאה זו ועלה בעיו"ט דעצרת עם הביכורים והביאם לעזרה רק אחרי יו"ט. והאם תירוצן נכון הוא.

ת. אולי.

